

نسل‌کشی ارمنیان

ریشه‌ها و پیامدها

(۱۹۱۵-۱۹۲۳ م)

به کوشش ایساک یونانسیان

www.ketab.ir

یونانسیان، ایساک، ۱۳۵۵ - نسل‌کشی ارمنیان، ریشه‌ها و پیامدها (۱۹۱۵ - ۱۹۲۳ م) / ترجمه و گردآوری ایساک یونانسیان - تهران: نشر ثالث، ۱۳۹۵. ص. ۳۸۲ شابک ۹۷۸-۶۰۰-۴۰۵-۰۰۳-۸ ISBN 978-600-405-083-8	
ارامنه - قتل ۱۹۱۵ - ۱۹۲۳ م. - ترکیه - سیاست و حکومت - قرن ۲۰ م. ۹۵۶/۴۲۰۲۳	۵ ن ۹، ۹۵/۵۰، DS

دفتر ری: نیابین ک بمخان زند/بین ایرانشهر و ماهشهر/ پ ۱۵۰/ طبقه چهارم/ تلفن: ۸۸۳۰۲۴۳۷
 فروشگاه: خیابان کریمخان زند/بین ایرانشهر و ماهشهر/ پ ۱۴۸/ تلفن: ۸۸۳۲۵۳۷۶-۷

■ نسل‌کشی ارمنیان: ریشه‌ها و پیامدها (۱۹۱۵ - ۱۹۲۳ م)

- ترجمه و گردآوری: ایساک یونانسیان • ناشر: نشر ثالث
- مجموعه تاریخ ایران و جهان و خاطرات سیاسی
- چاپ اول: ۱۳۹۵ / ۱۱۰۰ نسخه
- لیتوگرافی: ثالث • چاپ: سازمان چاپ احمدی • صحافی: مینو
- کلیه حقوق محفوظ و متعلق به نشر ثالث است
- شابک ۹۷۸-۶۰۰-۴۰۵-۰۰۳-۸
ISBN 978-600-405-083-8
- سایت اینترنتی: www.salesspublication.com • پست الکترونیکی: Info@salesspublication.com
- قیمت: ۳۸۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

پیش‌گفتار

فصل اول: ارمنستان غربی و امپراتوری عثمانی

- ۲۱..... مختصری در باره تاریخ ارمنستان
- ۲۶..... ظهور ترکمنان و تشکیل حکومت عثمانی
- ۲۸..... ارمنستان غربی یا استان ولایت ارمنی‌نشین ترکیه
- ۳۲..... مناسبات اولیه ارمنیان با حکومت عثمانی
- ۳۵..... بافت جامعه عثمانی و دوره تنظیمات عثمانی
- ۳۸..... ذهنیت جمعی نسبت به مسیحیان و ارمنیان
- ۴۰..... سیاست عثمانی
- ۴۲..... تقلب‌های آماری حکومت عثمانی
- ۴۳..... ترکیسم و پان‌ترکیسم
- ۴۷..... نظریه‌ها و سیاست‌های اقتصادی پان‌ترکیسم
- ۴۷..... منافع و کاربردهای نژادپرستی و پان‌ترکیسم
- ۵۰..... خدمات و نقش ارمنیان در امپراتوری عثمانی

فصل دوم: حکومت عثمانی و مسئله ارمنی

- ۵۹..... منشأ مسئله ارمنی
- ۶۰..... پیمان سان‌استفانو
- ۶۱..... خیانت انگلستان

۶۳.....	کنگره برلین
۶۷.....	آغاز خصومت و کشتارهای ارمنیان توسط حکومت عثمانی
۶۸.....	کشتار ارمنیان در طول سال‌های ۱۸۹۰ (کشتار حمیدیه)
۷۴.....	تسخیر بانک عثمانی
۷۶.....	گزارش‌های دیپلمات‌ها و خبرنگاران خارجی از کشتارهای ارمنیان در دهه ۱۸۹۰

فصل سوم: نسل‌کشی ارمنیان

۸۵.....	اوضاع ارمنستان غربی و مسئله ارمنی در اوایل قرن بیستم
۸۶.....	به سوی آتلاش و خلع سلطان عبدالحمید
۸۹.....	آغاز حکومت ترک‌های جوان
۹۱.....	ترک‌های جوان و ارمن کشتار ارمنیان در آدانا، سال ۱۹۰۹
۹۵.....	جنگ بالکان
۹۸.....	تشکیلات مخصوصه ترک‌های جوان
۱۰۱.....	آغاز جنگ جهانی اول
۱۰۳.....	آغاز برنامه و طرح نسل‌کشی ارمنیان ۱۹۱۱
۱۰۴.....	قانون تهجیر
۱۰۶.....	نقش یهودیان و محافل فراماسونری در نسل‌کشی ارمنیان
۱۱۲.....	طرح و روش اجرایی نسل‌کشی ارمنیان
۱۱۸.....	رد ادعای ترک‌ها در تبعید ارمنیان به دلیل وقوع جنگ - مسائل امنیتی
۱۱۹.....	کشتارهای همزمان ارمنیان در طرابوزان
۱۲۱.....	انهدام کامل یک ملت
۱۲۳.....	انگیزه‌های نسل‌کشی سران اتحاد و ترقی
۱۲۳.....	اتهام و ادعای واهی ترک‌های جوان در خصوص خیانت ارمنیان به امپراتوری عثمانی
۱۲۸.....	ادامه کشتارها
۱۳۰.....	پایان جنگ و شکست ترکیه عثمانی
۱۳۱.....	معاهده سور
۱۳۴.....	حکم داور و وودرو ویلسون رئیس‌جمهور ایالات متحد آمریکا
۱۳۷.....	اوضاع ارمنستان و ارمنیان پس از معاهده سور

فصل چهارم: آلمان و نسل‌کشی ارمنیان

- ۱۴۳ بایگانی‌های وزارت امور خارجه آلمان
 ۱۴۴ نسل‌کشی ارمنیان و نقش دولت آلمان
 ۱۵۳ گزارش‌های آلمانی‌ها در تأیید کذب بودن ادعای خیانت ارمنیان به امپراتوری عثمانی

فصل پنجم: اسناد، مدارک، تلگرام‌ها و اعترافات طراحان نسل‌کشی ارمنیان

- ۱۶۱ تلگرام‌های محرمانه طلعت پاشا در باره نابودی ارمنیان
 ۱۶۵ تلگرام‌های برگزیده از اسناد کمیسیون تحقیق مظهر
 ۱۶۶ نمونه تلگرام‌های به دست آمده در باشگاه نوری عثمانیه، مقر کمیته مرکزی اتحاد و ترقی
 ۱۶۶ بلاغیه تبعید اجباری و نسل‌کشی ارمنیان چاپ شده در روزنامه استانبول ۱۹۱۹
 ۱۷۰ اعترافات طالت پاشا در نابودی و تبعید اجباری ارمنیان
 ۱۷۲ گزارش طلعت پاشا در باره نسل‌کشی ارمنیان، ۱۹۱۷
 ۱۷۴ اعترافات برخی مقامات ولایت ترکیه
 ۱۸۱ دادگاهی و محاکمه ترک‌های جوان و اعضای حزب اتحاد و ترقی
 ۱۸۳ کیفرخواست متهمان اصلی دادگاه ۱۱ آوریل ۱۹۱۹
 ۱۸۹ احکام دادگاه
 ۱۹۱ دادگاه ۱۹۲۶
 ۱۹۳ سرنوشت متهمان اصلی نسل‌کشی ارمنیان

فصل ششم: افکار عمومی، بیانات جهانیان و مطبوعات جهانی

- ۱۹۷ نسل‌کشی ارمنیان و شاهدان عینی
 ۲۱۰ اظهارات برخی سیاستمداران در خصوص نسل‌کشی ارمنیان
 ۲۱۵ اظهارات برخی اشخاص حقیقی در خصوص نسل‌کشی ارمنیان
 ۲۲۰ نسل‌کشی ارمنیان در مطبوعات معتبر جهانی

فصل هفتم: عواقب و پیامدهای نسل‌کشی ارمنیان

- ۲۳۹ غارت و مصادره اموال و دارایی‌های ارمنیان
 ۲۴۵ میزان مصادره اموال ارمنیان در امپراتوری عثمانی

۲۴۸.....	یتیمان و بازماندگان حاصل از نسل کشی ارمنیان
۲۵۷.....	ارمنیان کریپتو (پنهان)
۲۶۱.....	ارمنیان مسلمان شده یا ارمنیان حامشن
۲۶۴.....	نسل کشی فرهنگی و تاریخی
۲۶۴.....	وضعیت بناهای مربوط به ارمنیان در ترکیه کنونی
۲۶۵.....	روش های به کار گرفته شده برای تخریب بناهای تاریخی ارمنیان
۲۶۶.....	نمونه هایی از عکس های بناهای تاریخی قبل و بعد از تخریب
۲۶۸.....	تغییر اسامی، جعل و تحریف تاریخ آثار فرهنگی و تاریخی ارمنیان

فصل هشتم: شناسایی، محکومیت و جبران خسارت

۲۷۳.....	روند شناسایی نسل کشی ارمنیان در مراجع بین المللی
۲۸۱.....	کشورهایی که نسل کشی ارمنیان را به رسمیت شناخته اند
۲۸۳.....	نهادهای مجامع بین المللی که نسل کشی ارمنیان را به رسمیت شناخته اند

فصل نهم: روشنفکران ترکیه و نسل کشی ارمنیان

۲۹۰.....	پیشینه سیاست نفی و انکار نسل کشی ارمنیان در دولت های ترکیه
۲۹۱.....	دلایل انکار نسل کشی از سوی دولت های ترکیه
۲۹۲.....	دیدگاه افکار عمومی و روشنفکران ترکیه در قبال نسل کشی ارمنیان
۲۹۶.....	اظهارات برخی سیاستمداران، روشنفکران و متکرران ترک
۳۲۴.....	روشنفکران کرد و نسل کشی ارمنیان

فصل دهم: ایران و نسل کشی ارمنیان

۳۳۵.....	مشاهدات و نوشته های شاهدان عینی ایرانی از نسل کشی ارمنیان
۳۴۵.....	دانشنامه ایران و نسل کشی ارمنیان
۳۴۵.....	جمهوری اسلامی ایران و نسل کشی ارمنیان
۳۵۰.....	اظهارات برخی دولتمردان جمهوری اسلامی ایران

پیوست: تعاریف و قوانین مرتبط با نسل‌کشی

۳۵۵..... مقدمه

۳۵۵..... تعریف نسل‌کشی

۳۵۶..... چگونگی تصویب کنوانسیون منع و مجازات نسل‌کشی

۳۵۷..... رافائل لمکین و نسل‌کشی ارمنیان

۳۶۵..... سازمان ملل و نسل‌کشی ارمنیان

۳۷۱..... منابع

www.ketab.ir

پیشگفتا

سال ۲۰۱۵ میلادی با صدمین سالگرد نسل‌کشی ارمنیان، نسل‌کشی‌ای که طی آن بیش از یک نیم میلیون ارمنی ساکن در ارمنستان غربی یا به عبارت امروزی آناتولی شرقی توسط حاکمان ترکیه، کشته و نابود شدند.

تصمیم به کشتار ارمنیان توسط کمیته مرکزی حزب اتحاد و ترقی که به نام شناخته‌شده ترک‌های جوان معروف است و در سال‌های جنگ جهانی اول حزب حاکم در ترکیه بود، به مرحله اجرا گذاشته شد.

طلعت پاشا، وزیر کشور، اسماعیل نور، وزیر جنگ و احمد جمال پاشا، وزیر نیروی دریایی از عاملان و طراحان اصلی نسل‌کشی ارمنیان بودند. برای اجرای برنامه کشتار، تشکیلات محرمانه‌ای نیز به وجود آمده که شکل آن مجرمان باسابقه و مأموران تعلیم‌دیده ولایات ترکیه بود و ریاست آن را پزشکی، نام بهاءالدین شکیر به عهده داشت. این تشکیلات بعدها «تشکیلات مخصوص» نام گرفت و بعدها برنامه‌ریزی، تبعید و اجرای نسل‌کشی ارمنیان شد.

امروزه نسل‌کشی و کشتار جمعی یکی از بارزترین و شاخص‌ترین جنایات بین‌المللی تلقی می‌شود. به همین جهت با این‌که نسل‌کشی عمده‌ترین صور جنایت علیه بشریت است، به دلیل عمق و ابعاد فاجعه‌بار آن همواره به طور مستقل و جداگانه در بالای فهرست جنایات بین‌المللی چون جنایت علیه بشریت، جنایات جنگی، تجاوز مسلحانه، تحمیل نظام بردگی، تحمیل نظام استعماری و غیره جای داده شده است.

نسل‌کشی به سبب آثار اندوه‌بار و زیان‌بار آن برای نسل‌های بعدی نه مشمول مرور زمان و نه پیرو اصل جانشینی دولت‌ها خارج از مسئولیت دولت‌هاست. به عبارت دیگر

دولت‌های بعدی مسئول رفع آثار زیانبار مادی و معنوی نسل‌کشی در قبال بازماندگان و نسل‌های بعدی‌اند.

دریفا که قدرت‌های فاتح جنگ جهانی اول که طراح نظم نوین جهانی بودند و بر ارزش‌های جدیدی چون اصل آزادی و سرنوشت ملت‌ها و مردم پای فشردند و در قبال ارتکاب نسل‌کشی ارمنیان در سال‌های ۱۹۱۵-۱۹۲۳ از سوی دولت عثمانی، آن هم مردمی که بیش از دو هزار و هفتصد سال سابقه سکونت در سرزمین‌های آبا و اجدادی خود یعنی ارمنستان غربی داشتند، عملاً دم فرو بستند.

همین بی‌توجهی و بی‌تفاوتی به این فاجعه بشری سبب گردید که در جنگ جهانی دوم، هم‌اوقات یهودیان و بعد از جنگ نیز جنایاتی به صورت نژادزدایی در بوسنی و هرزگووین، کشتار مردم مظلوم فلسطین، کشتار قبیله‌ای در رواندا، سودان... و اکنون نیز کشتار مردم بی‌دای در فلسطین، سوریه و عراق را شاهد باشیم که دلایل تنها و تنها وجود نارسایی‌ها و سرتیپی‌ها در تصمیم‌گیری‌های طراحان نظم نوین جهانی بعد از جنگ‌های بین‌المللی اول و دوم بوده است.

همین امر سبب گردید که در وجود مبانی حقوق بین‌المللی دایر بر نفی و منع جنایات بین‌المللی در منشور ملل متحد، اعلامیه جهانی حقوق بشر، کنوانسیون منع کشتار جمعی و غیره هنوز که هنوز است شاهد بروز و وقوع چنین جنایات بین‌المللی به ویژه کشتارهای جمعی باشیم.

ارمنیان در مبارزه‌ای نابرابر، پس از صد سال غم را جایگزین خشم و عدالت‌جویی را جای کینه‌توزی قرار دادند و دادخواهی خود را جهان با منطق و منصفانه به گوش ملل دیگر رساندند که امروز با گذشت بیش از صد سال از این واقعه جهانیان به جای ارمنیان از این واقعه سخن می‌گویند و حدود ۲۶ کشور در دهه جامعه بین‌المللی جهان مسئله نسل‌کشی ارمنیان را به رسمیت شناخته و با ارمنیان در برخورد هم‌آواز شده‌اند. متأسفانه جمهوری ترکیه از زمان تأسیس تا کنون نه تنها مسئولیت نسل‌کشی ارمنیان را بر عهده نگرفته است، بلکه به طور فعال در راه انکار وقوع آن در دوره امپراتوری عثمانی گام برمی‌دارد. این در حالی است که عاملان نسل‌کشی ارمنیان در سال ۱۹۱۹ در دادگاهی که برای بررسی جنایات جنگی عثمانی در شهر استانبول توسط دولت ترکیه تشکیل شده بود به مجازات‌های سنگین محکوم شدند. البته با توجه به مستندات انکارناپذیر تاریخی، پذیرش واقعه نسل‌کشی ارمنیان توسط دولت ترکیه به عنوان وارث

حقوقی و سیاسی امپراتوری عثمانی غیرقابل اجتناب است و گواه این مسئله موضع گیری برخی روشنفکران ترک در شناسایی این واقعه است.

چنین اقدامی نه تنها تأکیدی است بر تعهدات و مسئولیت های دولت ها در برابر اتباع خود، بلکه باعث پرداخته شدن موانعی خواهد گردید که سالیان دراز سد راه همزیستی مسالمت آمیز و برقراری حسن روابط بین ترکیه و ارمنستان شده است.

از آن جا که در خصوص مسئله نسل کشی ارمنیان تا کنون کتاب های بسیار کمی در ایران منتشر شده و منابع مستند به زبان فارسی بسیار محدود است به فکر افتادم با گردآوری و ترجمه اسناد و مدارک مستند، نوشته های محققان و مورخان ایرانی، اروپایی و آمریکایی، گواه شاهدان عینی خارجی و ترک، اعتراف های عاملان جنایت، و موضع روشنفکران و متفکران ترکیه در باره نسل کشی ارمنیان این جای خالی را پر و پیامدهای حاصل از این نسل کشی را در طول صد سال بررسی نمایم.

در فصل اول این کتاب به اختصار به تاریخ پر فراز و نشیب ارمنستان، چگونگی تشکیل امپراتوری عثمانی، ریشه نظریه های پان ترکیسم و پان تورانیسم و تقابل ارمنیان ارمنستان غربی با حکومت عثمانی و نقش ارمنیان در این کشور پرداخته شده است. فصل دوم به سرآغاز خصومت با نسل های ارمنیان و منشأ مسئله ارمنی و عهدنامه های گوناگونی می پردازد که به طور مستقیم یا غیرمستقیم، دول خارجی را در سرنوشت آتی و غم بار ملت ارمنی ترسیم می نماید. در فصل سوم اوضاع ارمنستان غربی در اوایل قرن بیستم و آغاز کشتارها، انگیزه های نسل کشی و مکانیزم آن به همراه گواه دیپلمات های خارجی و شاهدان عینی شاغل در عثمانی تشریح می شود. نسل چهارم کتاب که به نظر بنده یکی از ناگفته های نسل کشی ارمنیان است به نقش آل عثمان، متحد استراتژیک ترکیه در جنگ جهانی اول و گزارش های دیپلمات های آلمانی از آن رفایع اختصاص دارد. این گزارش ها از آن جهت حائز اهمیت است که دیپلمات های آلمانی در گزارش های خود ادعاهای ترک ها در خصوص خیانت ارمنیان به امپراتوری عثمانی را کاملاً رد و اهداف پان ترکیستی سران اتحاد و ترقی در کشتار ارمنیان را نمایان می سازند.

فصل پنجم که از فصل های مهم کتاب است به اسناد، مدارک و تلگراف هایی اشاره دارد که در روزنامه های وقت ترکیه چاپ یا توسط مورخان ارمنی و ترک به دست آمده است، همچنین در این فصل اعترافات برخی مقامات و دولتمردان وقت ترکیه و همچنین روند دادگاه و کیفرخواست سران حزب اتحاد و ترقی بررسی شده است. مطالعه این

اسناد و مدارک می‌تواند هر گونه شک و شبهه موجود در خصوص بهانه‌های دولت ترکیه و برخی مورخان ترک در انکار نسل‌کشی، و بازی با جملاتی چون، مهاجرت ارمنیان به دلایل ضرورت جنگی، کشته شدن ارمنیان به واسطه جنگ، بیماری و قحطی را مردود نماید.

فصل ششم کتاب به گواه شاهدان عینی و بیانات منتخب کارشناسان اروپایی، آمریکایی، و گزارشات مطبوعات معتبر جهان اختصاص دارد؛ این فصل گواهی این شاهدان است بر وقایعی که در طول سال‌های ۱۹۱۵-۱۹۲۳ در عثمانی اتفاق افتاده است.

اموال مصر شده، سرنوشت یتیمان و بازماندگان و نابودی آثار تاریخی و فرهنگی ارمنیان که امروز از آن به عنوان نسل‌کشی فرهنگی نیز یاد می‌شود موضوع فصل هفتم کتاب است. تحت عنوان پیامدهای حاصل از نسل‌کشی بررسی می‌شود. در فصل هشتم روند اساسی و محکومیت نسل‌کشی ارمنیان از سوی کشورهای و مجامع بین‌المللی بررسی شده است و در فصل نهم، نظرها، عقاید و بیانات برخی روشنفکران و متفکران ترک و کرد در مورد این واقعه را خواهیم خواند.

اما در فصل انتهایی به عنوان یک ایرانی ارمنی به بررسی سیاست‌های کشورم، جمهوری اسلامی ایران، در قبال مسئله نسل‌کشی ارمنیان پرداخته‌ام و در ادامه برخی از نوشته‌ها و مشاهدات شاهدان عینی ایرانی و مطبوعات وقت ایران را به تصویر کشیده‌ام. به عبارتی در این کتاب سعی نموده‌ام هر آنچه می‌باید یک شخص عادی یا محقق از نسل‌کشی ارمنیان بداند ارائه کرده‌ام.

باشد که یادآوری کشتار بی‌رحمانه بیش از یک میلیون ارمنی، آوارگی و دربره‌داری بیش از ششصد هزار نفر و پیامدهای اندوهبار آن باعث انال‌مللی را به وظیفه خطیر خود آگاه سازد و در مقام ترضیه خاطر وارثان و جلوگیری از تکرار چنین جنایت بشری برآید.

ایساک یونانسیان

زمستان ۱۳۹۵